

NHỚ VỀ MỘT THUỞ XƯA CÒN SAIGON

Phan Nguyễn Luân thực hiện

HinhanhVietNam.com

Logo Sài Gòn năm 1870

Khi chiếm Sài Gòn, người Pháp đã sáng tác ra logo này. Hình ảnh hai con cọp trong logo thể hiện đây là vùng đất hoang sơ. Nhưng dòng chữ Latinh Paulatim Crescam có nghĩa là : “Cứ từ từ, tôi sẽ phát triển”. Hình ảnh con tàu hơi nước ở giữa logo cho biết đây là vùng đất nhiều kênh rạch. Phía trên có vương miện 5 cánh như thông báo Sài Gòn sẽ giao thương với năm châu bốn biển. Logo Sài Gòn 1870 thể hiện cách nhìn hoang sơ và triển vọng Sài Gòn của người Pháp.

Tới thời VNCH, Sài Gòn là "Hòn Ngọc Viễn Đông"

ĐÊM NHỚ VỀ SÀI GÒN - KHÁNH LY

"Để đêm đêm ... nhớ về Sài Gòn

Thấy mình vừa trở lại quê hương

Đã gặp người một trời yêu thương cho lòng thêm chút ấm

Thấy bạn bè thêm ngồi bên nhau

Nhắc chuyện người chuyện đời thương đau

Tình chia trong đêm sầu"

*CHO TÔI ĐƯỢC MỘT LẦN - LỆ THU "Cho tôi được một lần Nhìn
quê hương đời sáng
Đời thôi oán thời hờn
Mến thương cùng kiếp người "*

Bộ mặt Sài Gòn, lúc 1955, người ta còn thấy những thầy Cảnh Sát được gọi là Mã Tà, đứng huýt còi ở các ngã tư đường. Vậy mà chẳng bao lâu chữ gọi mã tà đó đã biến mất. Và sau này, sẽ còn nhiều cái biến mất như thế.

Nhiều cái biến mất như thế để Sài Gòn như hôm nay

Người ta vẫn còn thấy những xe thổ mộ đủng đỉnh, kêu lóc tóc vui tai với các lục lạc của xe ngựa kéo trên các con đường từ chợ Bến Thành xuống tận Ngã Tư Bảy Hiền hay từ Bến thành đi chợ Bà Chiểu. Nó vẫn như ngang nhiên thách đố với các tuyến đường xe buýt nay đã chật ních người. Nó vẫn có những khách hàng quen thuộc là những người thuộc giới bình dân, giới buôn thúng bán mẹt.

Nó chỉ dần dần biến mất lúc nào không ai hay khi mà những chiếc xe Lambretta ba bánh nhập cảng từ Ý đã được chế biến lại cùng chạy trên những tuyến đường đó. Xe Lam nhanh hơn, chở tới 12 người, 10 người ngồi ở đằng sau, khi cần, có thể ghé thêm hai người ngồi bên cạnh tài xế. Vậy tất cả là 13 người chứ không 12. Xe lại có nhiều chuyến hơn, cứ đây là chạy và ngồi thoải mái hơn. Đặc biệt bên hai thành xe có ghi hai câu: "Hữu sản hóa, đọt tự chủ". Nếu tôi nhớ không lầm chính sách hữu sản hóa này là ở dưới thời ông Kỳ làm Thủ tướng.

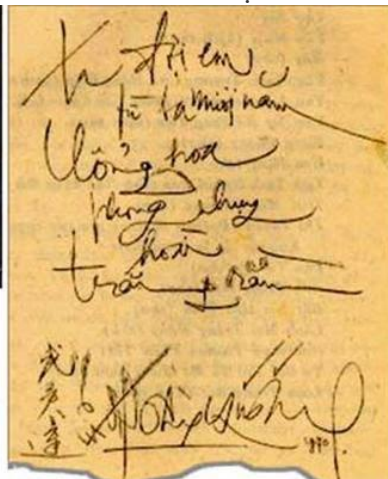

Nhưng xe xích lô ba bánh, xích lô đạp, đặc sản miền Nam vẫn tồn tại trong suốt 20 năm miền Nam còn lại.

VŨ HOÀNG CHƯƠNG.
Ảnh của CAO LINH, Sài Gòn
1970.

Bên tay phải là chữ viết
của Thi sĩ Vũ Hoàng Chương.

Người trung thành nhất với xích lô đạp, phải chăng là thi sĩ Vũ Hoàng Chương? Có thể ông nghèo vì hút thuốc phiện nhưng mỗi lần đi dạy ở trường Chu Văn An, ông luôn luôn đến trường bằng xe xích lô đạp. Quần áo luôn luôn là ủi thẳng nếp, thắt cravate, tay áo manchette bằng vàng, đầu chải bóng. Người chạy xích lô đạp thường tranh nhau

mời ông không phải vì ông là thi sĩ mà vì người ông nhẹ như bấc, không chắc ông có cân nặng bằng nửa số ký của người khác không? Tác giả 'Lửa Từ Bi' hồi 1975 đã đi tù Cộng Sản. Ông nhẹ như bấc, không biết người Cộng sản sợ ông nỗi gì, sợ một người nhẹ như bấc mà đầy đọa ông trong tù. Hồi những kẻ ngồi lom khom viết bài bênh "Cụ Hồ" nghĩ gì về việc đầy đọa trong tù một thi sĩ trời gà không chặt? Lúc họ thả thì vài ngày sau, ông già từ cõi thế. Chắc ông cũng chả muốn sống làm gì!

Và có ai ngờ rằng xích lô đạp vẫn có chỗ của nó sau hơn nửa thế kỷ sinh tồn.

Sau ngày 30 tháng 4-1975, rất nhiều nhà văn, nhà báo, chuyên viên, giáo sư đổi ra đạp xích lô. Đó cũng là một góc cạnh về thể hệ thanh niên miền Nam đọa đầy dưới gót của đôi dép râu.

Và tự nhiên nay nó trở thành biểu tượng nếp sống văn hóa của một thời. Hà Nội nay nhan nhản xích lô đạp dành cho khách du lịch chạy vòng vòng quanh khu phố cổ Hà Nội.

Người ngoại quốc danh tiếng nào đến Việt Nam thì cũng có dịp ngồi trên đó cả. Vợ chồng Brad Pitt và Angelina Jolie cũng có dịp ngồi xe xích lô cho biết mùi vị Việt Nam.

Nhưng cái đổi thay rõ nét nhất là cái áo dài con gái thay thế cho chiếc áo bà ba, chiếc quần hai ống rộng. Chẳng bao lâu sau, chẳng biết từ lúc nào toàn miền Nam mà đặc biệt các nữ sinh Trung Học, từ Sài Gòn ra Trung, từ Sài Gòn xuống Lục tỉnh, chỉ áo dài là áo dài. Áo dài Trung Vương, áo dài Gia Long, áo dài Nguyễn Bá Tòng, áo dài Nữ trung học Lê văn Duyệt, áo dài Nguyễn Đình Chiểu, Mỹ Tho, áo dài Tống Phước Hiệp, Vĩnh Long, áo dài Nữ Trung Học Nha Trang và nhất là áo dài Đồng Khánh Huế.

Và nó cũng mở đầu cho thiên tình khúc tuyệt vời
NGÀY XƯA HOÀNG THỊ - PHẠM THIÊN THU

Em tan trường về
Đường mưa nhỏ nhỏ..
Anh đi theo hoài
Gót giày thềm lặng
Đường chiều ủa nắng
Mưa nhẹ bâng khuâng
Em tan trường về
Cuối đường mây đỏ
Bước em thềm thang
Ôm nghiêng cặp sách
Vai nhỏ tóc dài
Áo em ngày nọ
Phai nhạt mây màu
Chân tìm theo nhau
Còn là vang vọng ...

Nó biểu tượng cho cái gì tinh khiết, trinh nữ, tinh tuyền và mời gọi. Nó che dấu bằng hai vạt áo dài mà như thể mở, biện chứng kín mà hở. Nó mời mọc mà kín đáo chối từ, nó bày tỏ phái tính, sexy đến ứ cổ họng với nét nổi lên của chiếc quần lót hằn lên tuổi dậy thì. Không có y phục phụ nữ nào trên thế giới lại sexy đến như thế. Ngay cả sau này với mini-jupe cũng không sánh bì. Nó không cần đến những Cardin, Courrèges, St. Laurent, Paco Robanne. Cùng lắm, nó chỉ thua Le Panty, Monokini, quần lót Le petit bateau của thập niên 1970 nhưng những thứ này phải “ăn gian” từng centimét mới có được như thế. Áo dài không ăn gian. Cạnh đó là hàng nút bấm mong manh như lối ngõ vào bên trong nằm hở ra cạnh sườn. Nó không những chỉ là một nét đẹp con gái mà nó trở thành biểu tượng cho một nếp sống văn hóa Việt Nam.

Sau này, không biết bao nhiêu những tranh ảnh, bìa báo Xuân, báo Tết chụp hình các thiếu nữ trẻ miền Nam trong chiếc áo dài truyền thống đó. Và người ta có thể hãnh diện về điều này mà không có gì phải hổ thẹn khi nói đến. Tuổi thanh xuân thiếu nữ đi liền với nét đẹp con gái ấy.

Nó phản ánh thế hệ thanh thiếu nữ thời ấy mà hề bất cứ ai không còn là con gái, xô xè một chút, vùng đùi, vùng mông nở nang một chút là mặc áo dài thường khó coi.

Sự đòi hỏi của tôi có khát khe quá chăng? Nhưng chính sự đòi hỏi khắc nghiệt ấy làm tăng giá trị chiếc áo dài miền Nam tuổi trẻ. Nhiều phụ nữ, các bà mặc trong các dịp lễ hội. Thấy làm sao!

Rất tiếc sau 1975, ra ngoài đường, Sài Gòn vắng bóng chiếc áo dài. Cũng là vắng bóng tuổi trẻ miền Nam? Hay tuổi trẻ miền Nam không còn nữa? Người ta không còn phân biệt ai là con gái, ai là đàn bà được nữa, đến như thế ai cũng là đàn bà, đến như thế ai cũng mất cả rồi.

Khi không còn những áo dài đó, Sài Gòn buồn thiu. Như cây rừng không còn lá.

Tuổi trẻ miền Nam thời ấy biểu tượng vẫn là hình ảnh cô thiếu nữ mặc áo dài trắng và quần trắng. Đờng thứ màu khác, đờng xanh đỏ lòe loẹt. Vén tà áo dài sang bên, hở một bên, kín một bên cho thấy đùi trinh nữ, cho thấy tuổi dậy thì, hai đùi nhẹ khẹp lại khi bước đi hay khi ngồi trên chiếc xe về lộ số lếch thời thượng.

Bây giờ, tôi không thấy những bước đi kiêu sa thiếu nữ như thế nữa. Đó là hình ảnh cô gái, mình ong thon thon ngồi trên chiếc xe Solex trông giống như một con bò ngựa biết bay. Phát phối, tung gió, nhẹ lướt, mái tóc hất lại đằng sau, đầu buộc bím màu xanh tím, để lại đằng sau những cái nhìn đôi xuôi bắt không kịp và những đôi mắt thèm thuồng.

Ingarary gọi đó là một chuỗi diễn hành phái tính (Mascarade de la féminité)

Giấc mơ em mặc jupe hồng ... thôi rồi Sài Gòn ơi!

Xin mượn lời thơ của Nguyễn Sa:

Có phải em mang trên áo bay

Hai phần gió thổi, một phần mây

Hay là em gói mây trong áo

Rồi thở cho làn áo trắng bay?

Em cười tà áo bay trên

Đám mây ở dưới nổi phiền muộn xa

Anh ngồi chờ hẹn hôm qua

Đám mây ngồi cạnh bài thơ nhẹ nhàng,

Giấc mơ mặc áo lụa vàng

Nơi anh nằm ngủ có hàng Thùy dương

(Nhẹ nhàng)

Trong khi đó thì những cậu con trai cỡi xe Vespa đời ED, đôi kính màu đen, chiếc áo Montagu màu xanh đậm, rô ga hay lượn uốn éo. Nếu Solex là con gái thì Vespa là con trai. Nếu Solex là con bộ ngựa thì Vespa là con bộ hung. Solex là nữ tính, Vespa là nam tính.

Nếu con gái ăn quà thì con trai bắt phở. Bắt phở phải chăng là nói nhại từ tiếng Pháp battre le pavé? Thôi thì là gì cũng được. Và xin mượn lại chữ nghĩa của nhà văn Nguyễn Xuân Hoàn:

Từ xa phố chợ đến

giờ,

Chân thôi bỏ lệ gõ bờ lộ quen

Bắt phở là một thứ giải trí chiều thứ bảy của con trai Sài Gòn mà điều căn bản là có mặt. Làm gì, bận bịu gì cũng bỏ đi Bonard bắt phở. Sinh viên, học sinh các lớp tú tài, lính tráng đi hành quân ở xa về, công chức các bộ các nha đều đi dạo phở, ngắm người hay rửa mắt. Mà phần lớn bọn họ là độc thân, chưa có vợ con. Nếu sang một tí thì vào Givral ngồi, tạm tạm thì một ly nước mía Viễn Đông cũng xong.

Đi dạo phở trở thành một thói quen, một nếp sống của con trai Sài Gòn. Ngoài Sài Gòn, tôi chỉ thấy ở Huế có sinh hoạt bắt phở tương tự nhưng ở Huế, số con gái đi dạo phở kể là đông và đi từng nhóm hai ba cô. Họ sợ bị bắt nạt chăng? Cô nào cũng có chiếc nón không phải để che nắng, che mưa mà để che cái nhìn trộm của con trai. Gái Huế đi dạo trên đường Trần Hưng Đạo mới thật là một diễn hành phái tính. Mười lần ra Huế thì y như rằng ra đi là để lại một cái gì!

Con gái biểu tượng nhất, cái Look theo nghĩa bây giờ là hình ảnh cái thân hình dong, lưng thẳng, găng tay trắng, cặp kính màu, áo dài trắng, phải áo dài trắng mới được, mới con gái, mới trinh nữ, mới thanh khiết. Vạt áo dài phía sau vắt ngang sang bên kia để hở một bên phần đùi trông cộm hẳn lên trên chiếc Vé lô solex màu đen. Đi xe vé lô solex chứng tỏ con nhà khá một tý, sang trọng và đài các. Cái dáng ngồi solex trông rất con gái, rất phái tính.

Người phụ nữ sinh ra là để như vậy. Les femmes seraient faites ainsi. Quyển rũ bằng chính thân xác mình.

Nhờ áo dài đó mà phụ nữ, cô nữ sinh trở thành phụ nữ hơn. La robe lui permettait de devenir plus féminine. Phải nói là thời thượng và ấn tượng lắm. Cộng thêm cái thói ăn quà vặt. Ăn quà vặt là rất con gái, rất trẻ, rất bắt mắt. Khi cô nữ sinh ăn quà thì tưởng là ăn quà thật nhưng đôi khi cũng chỉ là cái cố sự cho sự trình diễn, sự được nhìn. Nó như chờ đợi một điều gì đó. Điều mà Thị Nở đã chờ đợi từ tuổi 15, 16 thời con gái, nay đã 30 và bao nhiêu thế hệ con gái cũng đã chờ đợi như thế. Như cơn mưa mùa hạ. Như chồi non hé nụ. Như em chờ anh lúc này. Chí Phèo chỉ đến hoàn tất công việc chờ đợi ấy.

Cuộc đời đôi khi đơn giản là như thế.

Vespa Sài Gòn (thập niên 1960)

Ngoài hai thứ đó ra, con gái cũng đi dạo phố. Con trai đi dạo phố là để ngắm. Con gái đi dạo phố xuất hiện như một trình diễn, ăn diện, mát, kiểu để được nhìn, để được thừa nhận, để nhận phần lớn là những lời tán tỉnh, khen tặng.

Đó là cả một cái guồng máy của sự xuất hiện. L'engrenage du paraître.

Và cuối cùng, thú vui giải trí chung cho cả con trai lẫn con gái vẫn là ciné và tiệm sách. Ciné là nơi hẹn hò để trai gái gặp nhau cuối tuần để

trò chuyện, để tỏ tình, để lén lút hôn nhau. Những nụ hôn mật ngọt ấy, quên sao được! Những mối tình của giới trẻ thời đó đến đó và dừng lại ở đó. Sau đó để lại một chút gì để kỷ niệm, để nhớ, để mãi mãi là như thế.

Nay gặp nhau cuối đời, lòng như chột tỉnh, như trấu ủ bếp lửa bùng lên từ đám tro tàn. Gặp nhau muộn phiền, thương hoài ngàn năm.

Viết đến đây lại chột nghĩ đến Nguyễn Sa. Ông đã nói hộ cho tuổi trẻ Sài Gòn:

Nắng Sài Gòn anh đi mà chột mát

Bởi vì em mặc áo lụa Hà Đông

Anh vẫn yêu màu áo ấy vô cùng

Tuổi trẻ miền Nam là như thế. Lành mạnh mà không thiếu lãng mạn, tình tứ. Dắt tay nhau mà đi. Làm thơ tình. Gởi gắm nhắn nhe.

Chân dẫu bước mà mắt nhìn vương vương

Nàng đến gần tôi chỉ dám quay đi

Cả những giờ bên lớp học trường thi

Tà áo khuất thì thâm chưa phải lúc

(Tuổi mười ba)

Nhưng may thay, mọi người Việt Nam, nhất là thanh niên, giới trẻ, lúc bấy giờ đều có một giấc mơ là làm thế nào để có một miền Nam phát triển và phú cường để đối địch với miền Bắc.

Cafe Givral, mở cửa từ năm 1950

Và mặc dầu còn có những bất cập đủ thứ, tôi vẫn phải nhìn nhận rằng những năm tháng còn lại, kể từ ngày ấy, mỗi giây phút năm tháng sống, học hành, lớn lên thành người thời đệ nhất Cộng Hòa Việt Nam vẫn là những năm tháng ân sủng cho tuổi trẻ của tôi và những bạn bè cùng trang lứa.

Chúng tôi đã lớn lên từ đó, trở thành người hữu dụng cũng từ đó.

Như lời Phạm Duy tỏ bày: "Dưới thời Cộng Hòa thứ nhất, từ khi chế độ nhà Ngô thành lập và tiến dần tới thời thịnh trị rồi mạt vận, miền Nam, nếu chưa được là thiên đường của đông đảo văn nghệ sĩ đi tìm tự do thì cũng là nơi đất lành chim đậu. Một thế hệ văn nghệ sĩ mới đã thành hình và hoạt động dữ dội bên những vị đàn anh di cư từ miền ngoài. Phòng trà, tiệm bánh, quán nước như Kim Sơn, Mai Hương, La Pagode, Givral, Brodard ... là nơi không hẹn mà văn nghệ sĩ tới gặp nhau hằng ngày".

Trong 9 năm cầm quyền thời Tổng Thống Ngô Đình Diệm, chỉ có 3 lần có những biến động chính trị nhưng chỉ riêng năm 1964, có 13 lần miền Nam rơi vào những biến động có thể làm lung lay nền Cộng Hòa. Nói như thế để thấy rằng sự ổn định chính trị nằm ở thời điểm nào.

Người nào không nhìn nhận những điều ấy thì chỉ thiệt thòi cho chính họ thôi bởi vì họ tự mình bôi xóa tuổi trẻ của chính họ. Nhiều người đã bôi xóa như thế để chạy theo vài ảo tưởng chính trị hoặc nếu ở ngoại quốc thì chạy theo những xu hướng thiên tả vốn chẳng dính dáng gì đến thực tế chiến tranh Việt Nam.

Phần tôi nghĩ rằng, chúng tôi không bước đi những bước đi đơn độc. Chúng tôi có bạn đồng hành, đồng trang lứa, có những người lính, người sĩ quan VNCH cùng lớn lên ở đây, đang xả thân thay cho chúng tôi. Và cho dù cuối cùng để mất miền Nam thì những giá trị tinh thần ấy vẫn còn đó.